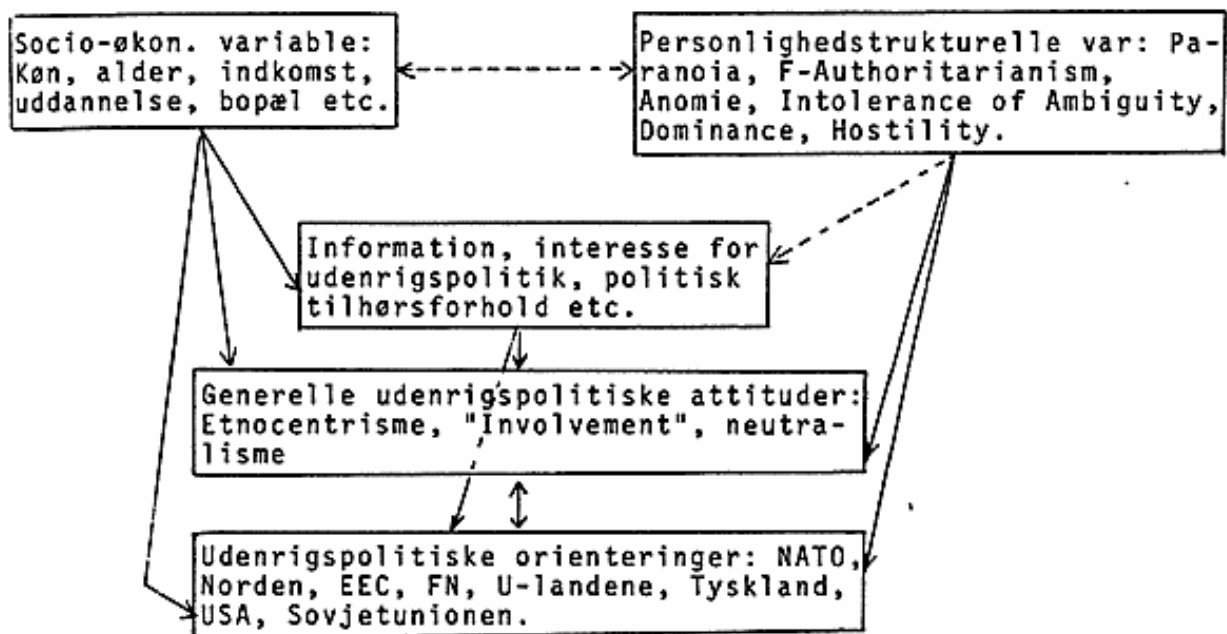

Nikolaj Petersen
lektor, aman.,

Nogle hypoteser vedrørende udenrigspolitiske attituder i den danske befolkning.

I det følgende skal der gives en kortfattet redegørelse for nogle centrale problemformuleringer i forbindelse med en igangværende survey-undersøgelse af udenrigspolitiske attituder i den danske befolkning^{1,2)}. Projektets sigte er at analysere strukturen i befolkningens attituder og disses sammenhæng med socio-økonomiske, personlighedstrukturelle o.a. baggrundsvariabler. De undersøgte variabler og variabelkategorier samt en del af de relevante relationer vil fremgå nærmere af nedenstående model:

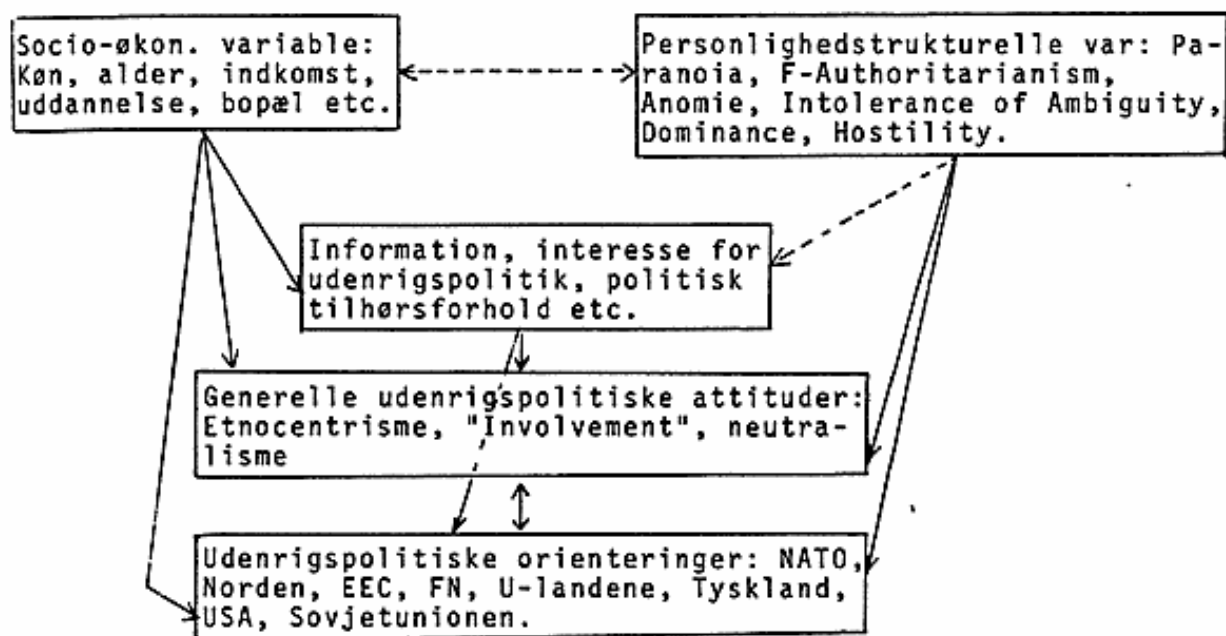

Som det fremgår af modellen, opererer projektet med udenrigspolitiske attituder på to forskellige niveau'er, et mere generelt og et mere specifikt niveau (orienteringer). Indenfor hver af disse kategorier er der yderligere opstillet flere skalaer, hver bestående af en række items med faste svarkategorier, til måling af de attituder, vi interesserer os for.

Nikolaj Petersen
lektor, aman.,

Nogle hypoteser vedrørende udenrigspolitiske attituder i den danske befolkning.

I det følgende skal der gives en kortfattet redegørelse for nogle centrale problemformuleringer i forbindelse med en igangværende survey-undersøgelse af udenrigspolitiske attituder i den danske befolkning^{1,2)}. Projektets sigte er at analysere strukturen i befolkningens attituder og disses sammenhæng med socio-økonomiske, personlighedstrukturelle o.a. baggrundsvariabler. De undersøgte variabler og variabelkategorier samt en del af de relevante relationer vil fremgå nærmere af nedenstående model:

Som det fremgår af modellen, opererer projektet med udenrigspolitiske attituder på to forskellige niveau'er, et mere generelt og et mere specifikt niveau (orienteringer). Indenfor hver af disse kategorier er der yderligere opstillet flere skalaer, hver bestående af en række items med faste svarkategorier, til måling af de attituder, vi interesserer os for.

Undersøgelsen hviler på en række hypoteser om sammenhænge mellem de valgte variabler, hvoraf en del er antydnet i modellen. Der udover hviler projektet på en række hypoteser om de indbyrdes relationer mellem såvel generelle udenrigspolitiske attituder og de udenrigspolitiske orienteringer. Det er disse sidstnævnte sammenhænge, dvs. strukturen i de udenrigspolitiske attituder, som artiklen i særlig grad vil beskæftige sig med.

Generelle udenrigspolitiske attituder. Herved forstås attituder, hvis objekt er hele eller meget store udsnit af det internationale system, og som derfor befinder sig på et meget højt generalisationsniveau. Eksempler på sådanne attituder, der må antages at være i høj grad interdependente, er internationalisme, "world-mindedness", isolationisme, nationalisme, chauvinisme, xenofobi eller etnocentrisme; også en attitude som neutralisme indgår i denne kategori.

Etnocentrisme-attituden, som er en af de attituder, der undersøges, kan defineres ved en ukritisk præference for svarpersonens egen kulturelle og etniske gruppe ledsaget af lige ukritiske fordomme mod andre kulturelle og etniske grupper. Etnocentrisme er på flere måder nært beslægtet med nationalisme - loyalitet over for nationalstaten og dens symboler³⁾ - og chauvinisme, og som disse karakteriseret ved tilbøjeligheden til at sondre skarpt mellem en venlig, civiliseret og moralsk retfærdig in-gruppe, og en farlig, uforståelig og barbarisk out-gruppe, d.v.s. ved en stærkt dikotomisk grundindstilling til omverdenen.

Et af de interessante spørgsmål er, hvor grænsen for in-gruppen går, når vi undersøger den danske befolkning. Resultater fra den foretagne prøveundersøgelse antyder således, at der foruden en nationalt orienteret etnocentrisme også kan findes, hvad man kunne kalde en nordisk etnocentrisme. Eller med andre ord, at nordisme - følelsen af kulturel og etnisk samhørighed med de andre nordiske folk - er en etnocentrisk snarere end en internationalistisk attitude. Indicierne er bl.a., at holdninger til nordisk samarbejde er korreleret med samme socio-økonomiske og personlighedsstrukturelle variabler, som erfaringsmæssigt også er korreleret med etnocentrisme. Det er endnu for tidligt at sige noget definitivt om

spørgsmålet, som vi imidlertid håber at kunne belyse nærmere ved hjælp af hovedundersøgelsens resultater.

Mens etnocentrisme-attituden er domineret af et evaluativt moment (sympati/antipati over for objektet), er aktionsmomentet det fremtrædende i det, vi kalder Involvement-attituden, som nærmest dækker over den fra amerikansk litteratur velkendte internationalisme-isolationisme dimension.⁴⁾ Personer, der scorer højt på Involvement-skalaen, går ind for en aktiv dansk deltagelse i international politik og for, at Danmark påtager sig et medansvar for den internationale udvikling og søger at præge den i videst muligt omfang. Personer, der scorer lavt, vil omvendt ønske at begrænse det internationale engagement mest muligt og koncentrere det om forsvaret af helt snævre og umiddelbare nationale interesser.

Både på grundlag af resultater fra prøveundersøgelsen og ud fra mere teoretiske ræsonnementer vil vi forvente, at der er en klar sammenhæng mellem en persons score på Involvement-skalaen og hans score på etnocentrisme-skalaen. Etnocentrikerens opfattelse af det internationale samfund som en fremmed, ukongenial og fjendtlig verden vil vel som oftest være ledsaget af et ønske om at undgå kontakt med den eller indskrænke denne til det mindst mulige; omvendt forudsætter en høj score på Involvement-skalaen, en åbenhed over for det internationale samfund og villighed til at tage et medansvar for dets udvikling, der er uforenelig med en etnocentrisk indstilling. Vi kan derfor opstille hypotesen

H₁: Der vil være en negativ korrelation mellem scorer på etnocentrisme- og Involvement-skalaerne.

Neutralisme-variablen minder en del om Involvement-variablen, blot er dens objekt ikke det internationale system som helhed, men det herskende stormagtssystem, in casu det sovjetisk-amerikanske. Neutralisme er her defineret som uvilje mod at deltage i dette system, hvadenten begrundelsen er modvilje mod dets præmisser eller en overbevisning om, at deltagelse vil være skadelig for danske sikkerhedsinteresser. Vi kan derfor heller ikke vente nogen entydig sammenhæng mellem score på denne variabel og på Involvement-skalaen; derimod vil vi formentlig kunne anvende neutralisternes scorer på Involvement-skalaen til at sondre mellem to slags neutrali-

ster, "gammelneutralister" med lav og "nyneutralister" med høj score på Involvement-skalaen. Gammelneutralisternes holdninger vil groft taget svare til det traditionelle, let isolationistiske europæiske neutralitetsbegreb, mens nyneutralisternes holdninger nærmere vil svare til efterkrigstidens neutralisme som praktiseret af f.eks. Indien, Jugoslavien og i de seneste år af Sverige. Hvad angår relationen mellem neutralisme og etnocentrisme, kan vi af H_1 udlede

H_2 : Ny-neutralister vil score relativt lavt på etnocentrisme-skalaen og lavere end gammel-neutralister.

Ligeledes vil det - eftersom ikke-neutralisme i sig selv indicerer et vist internationalt engagement - være rimeligt at forvente

H_3 : Ikke-neutralister vil score lavere på etnocentrisme-skalaen end gammel-neutralister.

Orienteringer. Valget af de 8 udenrigspolitiske orienteringer, d.v.s. attituder, hvis objekt er begrænsede udsnit af det internationale system, behøver næppe nogen udførlig argumentation. Fra enhver officiel redegørelse for dansk udenrigspolitik gennem de sidste 10 år vil man kende deltagelse i atlantisk, europæisk, nordisk og FN-samarbejde samt samarbejde med U-landene som de vigtigste dimensioner i dansk udenrigspolitik, jvf. en tidligere udenrigsministers omtale af de 4 førstnævnte orienteringer som dennes "fire hjørneste" ⁵⁾. Og USA, Sovjetunionen og Vesttyskland er de for dansk udenrigspolitik umiddelbart mest relevante enkeltmagter.

Undersøgelsen sigter mod dels at måle holdninger til hver af de nævnte orienteringer, dels - og vigtigst - at måle sammenhænge mellem disse holdninger. Udgangspunktet for hypotesedannelse på dette punkt må være de mønstre og strukturer, der kan iagttages på, hvad man kan kalde eliteopinionsplanet, d.v.s. i den løbende politiske debat. Etersom det sample, hvis attituder vi undersøger, er et repræsentativt udsnit af befolkningen som helhed, er det givet, at vi ikke uden videre kan gå ud fra, at vi vil genfinde de attitudestrukturer og organisationsprincipper for holdningsdannelsen, som karakteriserer den artikulerede opinion. For det første er det muligt, at "amatørens" verdensbillede er struktureret efter helt an-

dre principper end den professionelles, og at tingene derfor "hænger sammen" på en helt anden måde for ham. Foreløbig kan dette problems relevans ikke fuldt overskues; imidlertid er indtrykket af de resultater, som prøveundersøgelsen har givet, at masse- og eliteopinionens verdensbillede er organiseret efter omtrent samme principper. Et andet forbehold må tages over for den veldokumenterede kendsgerning, at attituder på masseopinionsniveau'et er langt mindre stabile og konsistente, end de er det på eliteniveau'et⁶⁾. En del af forklaringen herpå ligger givetvis i, at hovedparten af befolkningen kun har en begrænset viden om og interesse for udenrigspolitiske problemer, og at procentdelen af helt uinteresserede og uvidende måske løber op til en fjerdedel af befolkningen⁷⁾. I mange tilfælde vil vore svarpersoner derfor kun have begrænsede forudsætninger for at afgive relativt koherente svar, og vi må vente en høj procentdel af svagt motiverede svar. Vi må derfor forvente

H₄: Jo lavere interesse for og viden om udenrigspolitiske spørgsmål, desto mindre struktureret vil attitudemønsteret være.

Vi vil samtidig uden yderligere argumentation forvente

H₅: Jo større viden om og interesse for udenrigspolitiske spørgsmål, desto mere vil attitudemønsteret være struktureret efter samme principper som i eliteopinionen.

Hvorledes ser dette mønster da ud? Her må vi i nogen grad skelne mellem et officielt og et faktisk mønster. Den officielle doktrin går som bekendt ud på, at de 4-5 hoveddimensioner er fuldt forenelige med hinanden og med den grundlæggende internationalistiske linie i dansk udenrigspolitik. Således vil en dansk udenrigsminister til enhver tid påstå, at man uden at komme i splid med sig selv kan føre en politik, der på engang er baseret på NATO-medlemskab, på ønsket om medlemskab af EEC, på ønsket om et fortsat og helst udbygget nordisk samarbejde, på støtte til FN's bestræbelser og på solidaritet med den "tredie verden". Forudsætningerne for dette harmoniske system er formentlig den bevidste eller ubevidste rollefordeling, der foregår mellem dets komponenter: NATO har fået

tildelt en sikkerhedspolitisk rolle og ikke mere, EEC en økonomisk rolle og ikke mere, mens Norden, FN og U-landene har fået tildelt mere generelt politiske og "ideelt" betonedede roller.

I den politiske praksis kan denne "forenelighed på grundlag af rollefordeling" kun opretholdes delvis. Den anfægtes som bekendt åbent uden for de fire gamle partier, som f.eks. i venstrefløjens påstande om NATO- og EEC-politikkenes uforenelighed med en ægte solidaritet med U-landene, eller i dens fremhævelse af Norden, FN eller U-landene som sikkerhedspolitiske og udenrigsøkonomiske alternativer til henholdsvis NATO og EEC. Men også i det udenrigspolitiske centrum kan der være problemer med at forene de forskellige orienteringer til en spændingsfri enhed, specielt i de tilfælde, hvor den nævnte rollefordeling ikke kan opretholdes. Et klart eksempel herpå er partiernes nuværende vanskeligheder med at forene deres nordiske og europæiske orienteringer, som skyldes at den nordiske orientering gennem Nordek-forhandlingerne så at sige har skudt sig ind på den europæiske orienterings domæne. Mens der således er muligheder for konflikt mellem på den ene side den nordiske, på den anden side de atlantiske og europæiske orienteringer, kan der næppe peges på konfliktmuligheder mellem en nordisk og en FN-orientering, tværtimod på flere faktorer, som bestræbelserne for at skabe en fællesnordisk FN-politik er et udtryk for, der turde betinge, at der reageres ens over for dem. Hvorledes attituder til U-landene skal passes ind i mønsteret af de 4 "gamle" orienteringer, er usikkert. En mulig negativ korrelation med attituder til f.eks. NATO og EEC er nævnt, men er nærmest blevet afkræftet af prøveundersøgelsen); samtidig tyder resultater fra prøveundersøgelsen ikke på nogen særlig nær sammenhæng med f.eks. holdninger til nordisk eller FN-samarbejde, således som man måske kunne forvente.

Af ovenstående betragtninger kan der udledes en række hypoteser vedrørende enkeltsammenhænge; i de fleste tilfælde er de blevet underbygget af resultater fra prøveundersøgelsen. De er:

- H₆: Der vil være en positiv korrelation mellem attituder til nordisk samarbejde og attituder til FN.
- H₇: Der vil være en negativ korrelation mellem attituder til nordisk samarbejde og attituder til EEC.
- H₈: Der vil være en positiv korrelation mellem attituder til NATO og til EEC.

H₉: Der vil være en positiv korrelation mellem attituder til NATO og til USA.

H₁₀: Der vil være en negativ korrelation mellem attituder til NATO og til Sovjetunionen.

Resultater fra prøveundersøgelsen peger endvidere stærkt mod.

H₁₁: Der vil være en positiv korrelation mellem attituder til Sovjetunionen og attituder til U-landene.

De ovennævnte hypotetiske relationer kan sammenkædes til mere generelle og omfattende relationer. På baggrund af resultater fra prøveundersøgelsen, både vedrørende sammenhængen mellem de enkelte orienteringer og disses sammenhæng med andre variabler, kan vi formulere følgende helt generelle hypotese vedrørende strukturen i de udenrigspolitiske attituder:

H₁₂: Attituder til de i undersøgelsen testede orienteringer har en tendens til at samle sig i tre grupper, der dels viser en tydelig indbyrdes sammenhæng, dels er korreleret med stort set samme baggrundvariabler. Disse grupper er:

I : Norden og FN.

II : NATO, EEC, USA (og Tyskland).

III: U-landene og Sovjetunionen.

Man vil se, at disse 3 grupper meget vel svarer til hoveddimensionerne i henholdsvis den traditionelle danske udenrigspolitik i mellemkrigstiden (med Folkeforbundet i stedet for FN) og tiden 1945-49 (I-gruppen), udenrigspolitikken siden 1949 (II-gruppen), og hvad man kunne kalde det nye venstrealternativ (III-gruppen). Der postuleres ikke nogen uforenelighed mellem orienteringer tilhørende forskellige grupper, men blot at en evt. sammenhæng mellem f.eks. en gruppe I- og gruppe II-orientering må være væsentlig svagere end disses sammenhæng med orienteringer fra egen gruppe.

I H₁₂ postuleredes det, at de tre grupper ville udvise typiske mønstre i deres sammenhænge med andre variabler. Vedrørende deres sammenhæng med generelle udenrigspolitiske attituder kan opstilles følgende, yderst tentative hypoteser, som imidlertid delvis kan underbygges af prøveundersøgelsesresultater:

- H₁₃: Der vil være en positiv korrelation mellem scorer på Involvement-skalaen og scorer på alle orienteringer. Korrelationen vil være højest for gruppe III-orienteringernes vedkommende og lavest for gruppe I-orienteringernes vedkommende.
- H₁₄: Personer, der scorer højt på gruppe III-orienteringer, vil score lavt på etnocentrisme-variablen; tilhængere af gruppe II-orienteringer vil score højere, men stadig relativt lavt, mens tilhængere af gruppe I-orienteringer vil tendere mod en neutral eller høj score.
- H₁₅: Personer, der scorer højt på gruppe I- og III-orienteringer, vil score højt på neutralisme-skalaen, mens tilhængere af gruppe II-orienteringer vil score lavt.

Forventningen er altså, at gruppe III-orienteringerne er de mest og gruppe I-orienteringerne de mindst "internationalistiske" af de undersøgte orienteringer. Både gruppe I- og gruppe II-orienteringer repræsenterer etablerede og velkendte samarbejdssystemer, som kan værdsættes, fordi de opfylder konkrete nationale interesser, hvilket i langt mindre grad er tilfældet for gruppe III-orienteringernes vedkommende. Ligeledes er det klart, at de i I- og II-grupperne berørte nationer føles som langt mere beslægtede end de i III-gruppen berørte; positive attituder over for dem er derfor ikke så "krævende" med hensyn til internationalisme eller "worldmindedness". Det antages samtidig, at I-gruppen er mindre krævende med hensyn til internationalisme end II-gruppen, dels fordi den føles som mere "hjemlig", dels fordi det udenrigspolitiske samarbejde, der er forbundet med den, er af mere begrænset, uforpligtende og risikofri karakter end det samarbejde, der er knyttet til II-gruppen.

De tre grupper's placering i relation til en generel internationalisme giver os holdepunkter for formulering af hypoteser vedrørende deres sammenhæng med psykologiske, såvel som socio-økonomiske baggrundsvariabler. Internationalisme - eller dens modpol: isolationisme - er en af de grundigst undersøgte politiske attituder overhovedet, og man har efterhånden en ganske god forståelse af dens natur. Det er således efterhånden alment accepteret, at den i hvert fald delvis er psykologisk betinget, således som det bl.a.

er påvist af Herbert McClosky⁸⁾. I hans undersøgelse, hvorfra de i vores undersøgelse anvendte personlighedsskalaer er lånt, viste der sig meget tydelige sammenhænge mellem isolationismeattituden og en række personlighedstilstande, der er udtryk for et konfliktfyldt uharmonisk forhold til omverdenen, hvad enten dette ytrede sig gennem aversive personlighedstræk, psykologisk infleksibilitet eller marginalitetsfølelser. I et sample af relativt veluddannede fandt han f.eks., at mens 43% af isolationisterne scorede højt og kun 9% lavt med hensyn til "F-Authoritarianism", var de tilsvarende tal for ikke-isolationister (eller internationalister, om man vil) 3% og 68%⁹⁾). Vi vil bl.a. på dette grundlag opstille følgende generelle hypotese:

H₁₆: Der vil være en negativ korrelation mellem scorer på forskellige mål for internationalisme og scorer på skalaer, der måler aversive personlighedstræk (her: Paranoia, F-Authoritarianism, Hostility), psykologisk infleksibilitet (her: Intolerance of Ambiguity), lav selvagtelse (her: Dominance) eller marginalitetsfølelser (her: Anomie).

Ligesom tilfældet var for de udenrigspolitiske orienteringers sammenhæng med generelle attituder, venter vi ikke, at de ovennævnte sammenhænge vil være lige udtalte i alle tilfælde. F.eks. vil de forskellige orienteringer sandsynligvis ikke i samme grad være i stand til at engagere aversive personlighedstræk. Bl.a. forventer vi, at en variabel som graden af konflikt omkring en orientering vil spille en rolle, d.v.s. jo højere konfliktniveau, desto større engagement af psykologiske variabler. En anden faktor, der kan virke i samme retning, er den kulturelle-geografiske afstand til orienteringens objekt. Vor forventning er således, at psykologiske variabler spiller størst rolle ved dannelsen af udenrigspolitiske attituder (orienteringer) i de tilfælde, hvor disse vækker associationer af frygt, fare eller fremmedartethed. Vi vil derfor forvente

H₁₇: De i H₁₆ forventede sammenhænge vil være mest udtalte i forbindelse med gruppe III-orienteringerne, og mindst udtalte med hensyn til gruppe I-orienteringerne.

Denne hypotese blev ganske kraftigt bestyrket i prøveundersøgelsen, hvor der viste sig en svag positiv korrelation mellem nordisme og aversive personlighedstræk. Det er bl.a. på denne baggrund, at man måske kan betragte nordisme som en slags "udvidet" ethnocentrisme.

Hvad angår sammenhængen mellem udenrigspolitiske attituder og på den ene side socio-økonomiske baggrundsvariabler, på den anden side variabler som udenrigspolitisk information eller interesse, forventer vi et mønster svarende til det ovenfor antydede. Både udenlandske undersøgelser og vor prøveundersøgelse viser, at der er et direkte forhold mellem international indstilling og social status, således at internationalisme er mest udtalt i forbindelse med høj social status; det samme gælder for viden m.v. Ikke blot har personer med høj social status bedre muligheder for internationale kontakter end personer med lav status, men de har også - hvad der nok er endnu vigtigere - bedre muligheder for og er langt mere disponerede for at tilegne de herskende samfundsnormer, som i denne forbindelse så udpræget kræver en internationalistisk holdning. Derfor

H₁₈: Personer med høj social status/høj udenrigspolitisk viden vil være mere internationalistisk indstillede end personer med lav status/viden.

Den heri implicitte center-periferi-teori har af Johan Galtung fået en yderligere udformning, som forekommer relevant for vort formål. Ifølge Galtung har kommunikationen af ideer etc. fra samfundets centrum til dens periferi en indbygget træghed, der bevirker, at forskellige grupper accepterer og internaliserer nye politiske ideer og attituder til forskellig tid; jo længere afstanden fra centrum er, desto senere sker accepten af f.eks. en ny politisk ide. Man kan derfor få den situation, at "ideas held by the center long ago and implemented by the center may have reached the periphery long after the center has lost its real interest in the issue and started looking for new solutions"¹⁰). Da de tre typer orienteringer som allerede antydnet netop adskiller sig ved deres "alder" eller grad af "nyhed" (gruppe I "ældst", jvf. forrige århundredes skandinavisme i samfundets centrum, og gruppe III yngst), synes Galtung's teori at kunne forklare adskillige af prøveundersøgelsens resultater, der bl.a. viste, at mens positive holdninger til U-landene eller

Sovjetunionen i høj grad var koncentreret til de højere sociale kategorier, var f.eks. nordisme mere udtalt i den lavere ende af den sociale skala end i den øvre ende. Vi kan derfor opstille følgende hypotese, der er i samklang med $H_{13,14}$ og 17:

H_{19} : Sammenhængen mellem høj social status/viden og høj score på orienteringer vil være mest udtalt for gruppe III-orienteringers vedkommende og mindst udtalt - muligvis negativ - for gruppe I-orienteringernes vedkommende.

.....

I det foregående er antydnet nogle af de hypoteser, som vort forskningsprojekt hviler på. Af modellen på side 11, som uden vanskelighed kunne være gjort adskillig mere kompliceret, er det klart, at disse kun udgør et udsnit af de sammenhænge, vi er interesserede i at undersøge. Jeg vil også gerne understrege det spinkle grundlag, som de fremførte hypoteser hviler på. For det første vides praktisk taget intet om den danske befolknings holdning til udenrigspolitiske spørgsmål, når bortses fra de isolerede data, som opinionsinstitutterne har offentliggjort. Dette betyder, at hypotesegrundlaget må være den artikulerede eliteopinion med de tidligere nævnte ulemper. For det andet er undersøgelser af så relativt komplicerede udenrigspolitiske attitudestrukturer, som der her er tale om, sjældne, hvilket betyder, at der praktisk taget ikke eksisterer udenlandske undersøgelser, som vi kan drage umiddelbar teoretisk nytte af. Indtil resultater af hovedundersøgelsen foreligger er der derfor tale om arbejdshypoteser, hvis hovedformål er strukturering af analysearbejdet, men som forhåbentlig til den tid vil kunne omdannes til holdbare resultater.

NOTER:

- 1) Definitionerne af attitude er legio. Her anvendes C. Selltitz' og S. Cook's definition: "a disposition to evaluate, or to respond to, an object or class of objects in a given way, this disposition being inferred from consistency of response to the object or members of the object class", cit. af Herbert McClosky i James N. Rosenau, ed.: Domestic Sources of Foreign Policy (1967) p. 55-56. I det følgende anvendes også "holdning" som en synonym term.
- 2) Undersøgelsen, der gennemføres af Peter Hansen, K.W. Redder og undertegnede, indledtes i efteråret 1968. Foreløbig er afsluttet en prøveundersøgelse på et begrænset interviewmateriale (ca. 200 personer), hvis hovedformål var at teste spørgeskema og de vigtigste arbejdshypoteser. Hovedundersøgelsen indledes i sept. 1970 med interviewing af en repræsentativ stikprøve på ca. 2000 personer, og hovedparten af analysearbejdet ventes afsluttet i 1971.
- 3) Se f.eks. Paul C. Rosenblatt: Origins and effects of group ethnocentrism and nationalism. Journal of Conflict Resolution, vol. VIII (1964) nr. 2 p. 131-46.
- 4) Se særlig Herbert McClosky: Personality and Attitudes Correlates of Foreign Policy Orientation, i Rosenau, op.cit. p. 51-109.
- 5) Per Hækkerup: Dansk Udenrigspolitik (1965), p. 45-6.
- 6) Dette problem behandles bl.a. i Philip E. Converse: The Nature of Belief Systems in Mass Publics, i David E. Apter: Ideology and Discontent (1964) p. 206-61.
- 7) Se f.eks. John P. Robinson et.al: Measures of Political Attitudes. (1968) p. 24-25, og samme: Public Information about World Affairs (1967) p. 1-3.
- 8) Op.cit.
- 9) Op.cit. p. 66.
10. Johan Galtung: "Foreign Policy Opinion as a Function of Social Position", Journal of Peace Research, vol. 1 (1964) p. 210.